

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано місце та роль малого бізнесу у міжнародній економічній діяльності. Аналіз та тенденції розвитку малого бізнесу у світовій та вітчизняній економічних системах. Сильні та слабкі сторони ведення такої діяльності, а також ризики та можливості. Для більш глибокого розуміння було запропоновано ознайомитися із фактичними даними впливу малого бізнесу на економіки держав згідно з відповідними джерелами, а також відображення реального впливу на вітчизняну економіку. Загалом слід зазначити, що із розвитком та трансформацією економіко-політичних процесів, малий бізнес дедалі більше почав відігравати вирішальну роль у світовій економічній системі, ставши одним із рушієм прогресу в усіх його проявах. Сектор малого підприємництва відіграє надзвичайно важливу роль у сучасній економіці, виявившись найбільш привабливою та надзвичайною інноваційною системою. Життєво важливий внесок у економічний розвиток – це здатність показати економічно та соціально вигідні наслідки малого підприємства як сфери стратегічного інтересу для економіки. В цілому малі підприємства створені в дуже різноманітній, неоднорідній, гнучкій, динамічній та пристосованій реальності. «Здоров'я» економіки залежить як від кількості та динаміки малих підприємств, так і від їх успіху на ринку, оскільки малий бізнес, як правило, становить лівову частку серед видів підприємництва у більшості економік. Урядова політика щодо малого бізнесу часто може бути фрагментованою та проблематичною через відсутність належного розуміння сектору та його потреб. Досвід розвинених країн підтверджує необхідність розвитку малого бізнесу як одного із основних факторів сталого економічного розвитку.

Ключові слова: малий бізнес, світова економіка, ринкова кон'юнктура, глобальна конкуренція, міжнародна торгівля.

Shnirkov Alexander, Rudenko Ihor

Kyiv National University of Trade and Economics

THE PLACE AND ROLE OF SMALL ENTERPRISES IN INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY

Summary. The place and role of small enterprise in international economic activity are analysed in the article. Analysis and development trends of small business in the world and domestic economic systems. The strengths and weaknesses of such activity, as well as the risks and opportunities. For a deeper understanding, it was suggested to get acquainted with the actual data on the impact of small business on the economies of countries according to relevant sources and its real impact on the domestic economy as well. In general, it should be noted that with the development and transformation of economic and political processes, small business has increasingly begun to play a crucial role in the global economic system, becoming one of the drivers of progress in all its manifestations. The small enterprise sector plays an extremely important part in modern economy, proving to be the most attractive and tremendous innovative system. The small enterprise sector carries great hopes and great burdens in the evolution of all of the economies. Sustained and healthy growth of this sector is obviously necessary, since it is difficult to imagine rising overall living standards and social peace without such a development. The vital contribution to economic development is a reality unanimously recognized. Showing their economically and socially beneficial effects led to the consideration of the small enterprise as a field of strategic interest for the economy. In their whole, the small enterprises are established in a very various, heterogeneous, flexible, dynamical and adaptable reality. They represent a source of entrepreneurship abilities, innovation and creation of new jobs. The health of an economy depends on the number and dynamic of small enterprises as much as their success on the market because small businesses typically make up the majority of firms within most economies. Government policy relating to small business can often be problematic due to the lack of adequate understanding of the sector and its needs. The experience of developed countries confirms the need of well-functioning small business as one of the main factors of sustainable economic growth.

Keywords: small enterprise, world economy, market conjecture, global competition, international trade.

Постановка проблеми полягає у тому, що малий бізнес є одним із важливих елементів розвитку сучасної економіки, який іноді не береться до уваги при стратегічному розвитку держави. Даний інститут виступає рушійною силою для сприяння та підтримання конкурентного середовища в економічній системі як на національному так і на світовому ринках. Саме розуміння ролі, місця та тенденцій розвитку малого бізнесу дають змогу зрозуміти ключові параметри розвитку міжнародної економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти діяльності малого бізнесу у міжнародній економічній діяльності висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як: З. Варналій, В. Воротін, Р. Ларіна, О. Рибак, О. Красота, Ф. Хайек, А. Маршала, Й. Шумпетер та інші. Вивчення праць вищезазначених науковців дозволяє ґрунтовно підійти до питань місця та ролі малого бізнесу у міжнародній економічній діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однією із основних не-

вирішених проблем в запропонованій тематиці є нехтування значним впливом малого підприємництва на розвиток як вітчизняної так й світової економіки, а також залученням інвестицій для зростання даного інституту.

Мета статті. Висвітлення місця та ролі малого бізнесу в міжнародній економічній системі.

Виклад основного матеріалу. З розвитком світової економічної системи починають з'являтися нові суб'єкти господарювання як малі підприємництва. Необхідність розвитку та становлення даної економічної категорії було спричинено масштабним й поступовим переходом країн до ринкового типу економіки, де малий бізнес має змогу вільно функціонувати та процвітати.

Трансформація соціально-економічних відносин в Україні, що пов'язані із появою ринкової економіки після розпаду СРСР, надала змогу створити прошарок нових економічних суб'єктів господарювання – мале підприємництво. Вітчизняний малий бізнес активно перебуває на стадії подальшої розбудови та інтеграції до глобальної економічної системи. Тим не менш, за показниками розвитку та рівнем сприйняття як важливого компонента розвитку національної економіки, Україна поступається іншим державам світу.

Як свідчить світовий досвід, малий бізнес є одним із головних елементів ринкового господарства та рушієм економічного розвитку. Цей сектор значною мірою впливає на визначення кількісних та якісних характеристик валового національного продукту.

Здорова економіка вимагає зростання та стійкості малого бізнесу, адже коли цей сектор є стабільним та зростаючим, економіка теж опиняється у вигідному та процвітаючому становищі. Розуміючи важливість функціонування малого бізнесу для економіки, розвинуті держави всіляко намагаються стимулювати його розвиток шляхом різних державних інструментів, таких як податкові пільги, програми підтримки, тощо.

Малий бізнес відіграє важливу роль в економіці країни, як було зазначено вище, а саме: забезпечує необхідну мобільність в умовах ринку, здатний швидко адаптуватися до змін у ринковій кон'юктурі, створює глибоку спеціалізацію тим самим зростаючи ефективність ведення бізнесу. Однак малі підприємства в умовах жорсткої конкуренції змушені постійно розвиватися та пристосовуватися до сучасних ринкових умов.

Перевагами ж малих підприємств є те, що вони є більш гнучкими та здатні швидше реа-

гувати на ринкові зміни кон'юктури. Завдяки цьому вони є потужними факторами для формування та розвитку конкурентних переваг в економіці держави.

Для того, щоб повністю зрозуміти природу малого бізнесу інформація була узагальнена у SWOT-аналізі, що представлена у таблиці 1.

Підприємницьке середовище є інтегрованою сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів, які безпосередньо впливають на підприємницьку діяльність. У розрізі даної категорії можна виділити такі фактори як зовнішні та внутрішні.

Зовнішнє середовище формується під впливом безлічі факторів: політичних, соціально-демографічних, економічних, науково-технологічних, законодавчих, екологічних, тощо. Зазначені фактори насамперед впливають на розвиток галузі та ринку в цілому через регулювання попиту та пропозиції різними фінансовими та нефінансовими інструментами. Серед даної категорії слід виокремити міжнародні фактори, які відіграють особливу роль при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємством.

Внутрішнє середовище ж є низкою таких факторів як підприємницькі здібності, доступ до фінансових ресурсів, забезпеченість матеріально-технологічною базою, унікальність продукту/послуги тощо.

Детальніше зовнішні та внутрішні фактори перелічені у таблиці 2.

На сьогоднішній день, на малий бізнес припадає приблизно 45-50% зайнятості населення та продукування 35-40% світового ВВП [6]. Насамперед, це пов'язано з легкістю та доступністю організації та ведення малого підприємництва. За даними 2017 року, в Європі малий бізнес створював майже 60% ВВП та надавав робочі місця 55% населення. В той ж час, у США малий бізнес поступається середньому та великому, додаючи лише 41% до американського ВВП та надаючи 38% зайнятості населення. Найвагоміший показник у структурі бізнесу має Канада, де малий бізнес займає провідне місце у забезпеченні зайнятості населення у національній економіці. Канадський мале підприємництво створює до 70% робочих місць при цьому його частка ВВП становить 38% [6]. Тим часом в Україні малий бізнес створює лише 19% ВВП та створює близько 12% робочих місць, що пов'язано з домінуванням середнього та великого бізнесу у структурі ВВП України [5]. Більш детальний огляд малого бізнесу у структурі держав світу зазначено на графіку 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз природи ведення малого бізнесу

Сильні сторони	Слабкі сторони
Спрощення система організації	Залежність від кон'юктури ринку
Невеликий обсяг інвестицій та капіталокладень	Жорстка конкуренція
Стимулювання конкуренції	Обмежений доступ до фінансових ресурсів
Гнучкість та швидка адаптація ведення бізнесу	Значний вплив нормативно-правової бази
Можливості	Загрози
Нарощування масштабів діяльності до середнього та великого підприємства	Ризик банкрутства
Завоювання власного ринкового сегменту	Поглинання більшим підприємством
Вихід на світовий ринок	Ризик витіснення з бізнесу

Джерело: розроблено самостійно авторами

Фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на малий бізнес

Зовнішні	
Економічні	Обсяги та темпи зростання ВВП, рівень інфляції, курс національної валюти, обсяги інвестицій та споживання, тощо.
Політично-правові	Рівень корупції, прозорість нормативно-правової бази, політична стабільність
Науково-технологічні	Обсяги НДДКР, розміри інновацій, поширення наукового прогресу
Соціально-демографічні	Рівень доходів, безробіття та життя населення
Екологічні	Ступінь забруднення атмосфери, державні обмеження на екологічні викиди тощо
Міжнародні	Рівень попиту та пропозиції на міжнародному ринку, кількість та ступінь присутності ТНК, експортно-імпорتنі обмеження
Внутрішні	
Рівень кваліфікації персоналу, стратегія розвитку підприємства, методи управління, доступ до кредитно-фінансових ресурсів, унікальність продукту/послуги, забезпеченість матеріально-технологічною базою.	

Джерело: розроблено самостійно авторами

Кількість та частка суб'єктів малого бізнесу в Україні за 2014–2018 рр.

Роки	Частка у структурі підприємництва, %	Кількість малого бізнесу, од.	З них мікро бізнесу, од.
2014	95,19%	324 598	278 922
2015	95,45%	327 814	284 241
2016	95,03%	291 154	247 695
2017	95,47%	322 920	278 102
2018	95,36%	339 374	292 772

Джерело: [5]

Станом на 2018 рік згідно з даними державної служби статистики України було зареєстровано 324 598 суб'єктів малого підприємства, причому 272 922 з них мікропідприємства. Загалом, кількість суб'єктів малого бізнесу зросла на 4,5% у 2018 році порівняно з 2014 роком.

Обсяги реалізації та їх динаміка упродовж 2014–2018 років представлена на графіку 2.

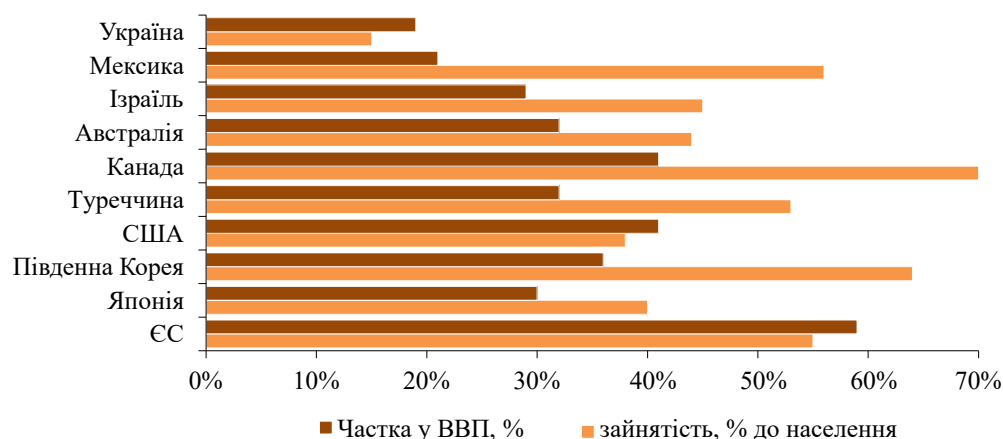
Глобалізація економічного розвитку всіх господарських сфер сучасної економіки призвела до формування глобальної конкуренції, що означає наявність потенціальних можливостей для малого бізнесу вільно займатися зовнішньоекономічною діяльністю.

Світові тенденції розвитку міжнародної торгівлі вказують на те, що малі підприємства держав дедалі більше починають впливати на структуру зовнішньоекономічної діяльності, адже таким під-

приємствам легше пристосуватися до ринкових умов завдяки свої гнучкості та мобільності. Одним із основних факторів, що забезпечує успішність виходу малого бізнесу на світовий ринок виступає сприятливе бізнес середовище.

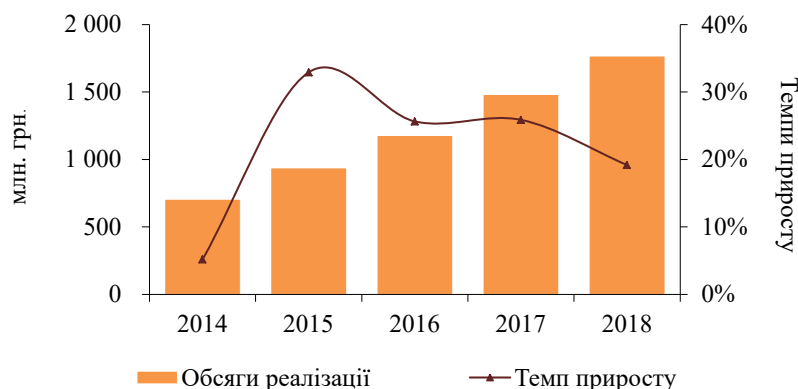
Розвиток глобалізації економічних процесів торкнувся й вітчизняних підприємств. Велика частина малого бізнесу орієнтована на експортно-імпорتنу діяльність, що вкотре додає важливості цього інституту для українського підприємства. Взаємодія зі світовим господарством також має спиратися на динамічний малий бізнес, для якого характерна максимальна свобода у веденні господарської діяльності.

Відповідно до даних державної служби статистики України, у 2018 році найбільше у експортно-імпорتنі операції були залучені малі підприємства в таких галузях як сільське господарство,

Графік 1. Показники малого бізнесу серед країн світу у 2017 році

Джерело: розроблено авторами на основі [5; 6]

Графік 2. Обсяги реалізації продукції (послуг) малого бізнесу України за 2014–2018 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі [5]

переробна промисловість, оптова та роздрібна торгівля, освіта, мистецтво та відпочинок, інформація й телекомунікація тощо.

Також, слід зазначити загальну структуру малого бізнесу України та світової економіки за сферою своєї діяльності. Дані представлені в таблиці 4.

Зовнішньоекономічна діяльність посідає вагомe місце у життєдіяльності малого бізнесу всіх країн світу, адже саме вихід на міжнародні ринки дає змогу малому підприємництву повністю реалізувати себе та стимулювати світову економіку шляхом підвищення загальної конкурентоспроможності. Малий бізнес відповідає за розвиток нових технологій та винаходів, впровадження ноу-хау, вдосконалення та покращення своєї продукції у результаті жорсткої конкуренції.

Малий бізнес дедалі більше залучається до експортної діяльності, розширюючи свій ринок збуту шляхом прямого експортування, створення філій закордоном, надання іноземним франшиз на свою продукцію, тощо. Даний факт ще раз підтверджує значущість малого бізнесу у розвитку національної та світової економіки.

Висновки і пропозиції. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна впевнено стверджувати, що мале підприємництво в багатьох країнах з розвиненою економікою став каталізатором економічного розвитку і з часом тільки посилює своє місце у світовій економічній системі, не даючи угаснути міжнародній конкуренції. Саме малий бізнес здатний найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної мобільності. Ця властивість малого бізнесу набуває особливого значення в сучасних ринкових умовах, коли відбувається швидка глобалізація і диференціація споживчого попиту, розширення номенклатури

Таблиця 4

Структура сфер діяльності малого бізнесу України та світової економіки у 2018 році

Сфера діяльності	Українська економіка	Світова економіка
Промисловість та с/г	26%	6%
Оптова та роздрібна торгівля	27%	20%
Організація харчування	2%	6%
Інформація та телекомунікації	4%	11%
Будівництво	8%	3%
Фінансова та страхова діяльність	1%	11%
Операції з нерухомим майном	11%	3%
Охорона здоров'я та соціальна допомога	1%	4%
Адміністрування та допоміжне обслуговування	5%	9%
Мистецтво, розваги та відпочинок	1%	8%
Інше	14%	19%

Джерело: розроблено авторами на основі [5; 6]

товарів і послуг та прискорення науково-технічного прогресу.

В Україні малі підприємства вже відіграють помітну роль в структурі господарства, але ще має широкі перспективи розвитку та вдосконалення. Все це потребує створення державою більш сприятливого середовища для функціонування малого підприємництва через створення відповідної нормативно-правової бази, фінансово-інвестиційної політики, інформаційного і технічного забезпечення та сприянню науково-технічним розробкам.

Список літератури:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія. Київ, 2005. 302 с.
2. Юрко Т.С. Роль малого підприємництва в забезпеченні розвитку національної економіки. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1381> (дата звернення: 27.03.2020).
3. Крисак А.О., Мусятовська О.С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економічна наука*. 2018. № 12. С. 68–72. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/16.pdf (дата звернення: 27.03.2020).
4. Черняева О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3(08). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/08.pdf (дата звернення: 27.03.2020).

5. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://www.oecd.org/>
7. Офіційний сайт Євростату. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>
8. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org/>

References:

1. Varnalij Z.S. (2005). Male pidpriemnictvo: osnovi teorii i praktiki: monografiya [Small enterprise: basics of theory and practice: monography]. Kyiv, 302 s.
2. Yurko T.S. (2012). Rol' malogo pidpriemnictva v zabezpechenni rozvitku nacional'noi ekonomiki [The role of small business in ensuring the development of the national economy]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy] (electronic journal), vol. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1381> (accessed 27 March 2020).
3. Krisak A.O., Musyatovs'ka O.S. (2018). Problemi ta perspektivi rozvitku malogo biznesu v Ukraini [Problems and prospects of small business development in Ukraine]. *Ekonomichna nauka* [Economics] (electronic journal), vol. 12, pp. 68–72. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/16.pdf (accessed 27 March 2020).
4. Chernyaeva O.V., Grinenko A.Y. (2017). Sutnist' i znachennya malogo pidpriemnictva u svitovij ekonomici [The essence and significance of small business in the world economy]. *Shhidna Evropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya* [Eastern Europe: Economy, Business and Management] (electronic journal), vol. 3(08). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/08.pdf (accessed 27 March 2020).
5. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Official website of Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/>
7. Official website of Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>
8. Official website of World Trade Organization. URL: <https://www.wto.org/>